

0-16

Diviners and medicine men at Phalaborwa

BONGAKA DITAOLE

Mo bongakeng bya batho ba baso xona le mehuta ye mentši ya xingaka. Xonne bongaka bya ba Baso bo hwetšwa mo bathong ba banna le basadi. Mo bathong ba xo tšwa mehuta ye mentši ya dingaka. Mehuta wa pele wa dingaka ke wa ditaola. La bobedi ke wa xo alafa ke tsebo ya ditaola. Xonne wa boraro ke wa dingaka tše mxoši xo alafa pulu. Mehuta wa bone ke wa xo alafa ka xo bina (mulofo). Xonne mehuta wa bohlang ke wa tsebo ya dihlare tše alafaxo walwetše.

1. Ditaola ye bole ke sedupe. Xonne yona e na le tšebo ye tše thibelaxo le tše se tšano ke direxa a baka sa tlaxo xo tša. Xonne bontši bya bongaka na na tsebo ye dihlaire tše xo alafa walwetše. Xonne ke xolo sa bon. ke xo tseba puloi, ba bolayaxo batho. Mo xona ye bong le ye bong a hwetsong ke motho xaxa a se netše mo ya xo ye. Xonne mehuta ye bong ke wa ditaola dingaka tše ku di xora xo alafa motho kantle le xo bonaxa bolwetše ke xora xo nyaka bolwetše ka ditaola xora a kxone xo se miša dihlaire tše malora le bolwetše byo ditaola di bó boletšexo. Ke xora xa di gurelo ke alafa kantle xi tsela ya ditaola. Xonne ke ngaka tše supaxo xaxolo pulaxo tša-badimo.
2. Xonne ke didupe tše nyama. Xape didupe tše ku di tšabo baloi bontši bya tšona. Xonne tše dingwe dire di sitwa fela ke xo nthša moloi fela xael. Xonne ke tlaxo xo direxa motseng di kxona xo se bong. Mehuta wa dingaka tše mxoši ke wa xo alafa ngwaxa le xo thikola xuru ke se kxone xo hwetša tsela ye xo ix tliša pulu bathong. Xape dingaka tše di kxone xo tsebo sa thibelaxo pulu xona. Xape le tšona ka noši dire di kxona xo neša le xo thibela, xonne le xo hlola phefo ye pula.

Ser. 562

- Xomme bontsi dina le ditaola tsa bongaka byo. Ke xore ka ditaola kxosi e tla tseba xe eba pheko ke yona xoba xa se yona. Mohuta
4. wa bone ke wa xo alafa bolwetisi ka xo bina malopo. Mohuta wo le wona o somisa ditaola xo hwetisa ruri xe motho a lwala malopo. Xomme mo mohuteng wo xo atile dingaka tsa basadi xomme banna xa ba nene. Ka ditaola ngaka ya meloro e kxona xo tseba xape bao ba sa tlaxo xo bona xe ngaka e bina eupya eleko xo loya ngaka. Ke xona ngaka e tla tlola dihlang tsa yona tse matla tse bitswa maleko. Xomme ke xona e tla bina e thabile ka xo tseba xoba xa xo motho yo a sa tlaxo xo e loya. Ngaka ya ena le dithebele byalo ka tsa dingwe. Mohuta wa bohlang ke wa tsebo fela ye molwetisi le dihlang tse thusing batho, xa xolo bana. Xomme ngaka
5. tse xa di emole xo botswa ke ditaola xo tseba se eleko bolwetise ka pono ya nchlo. Xomme bontsi bya dingaka bo alafa ka modu ye dihlang le ma karathi, le matlakala a dihlang. Xomme tse ding di alafa ka dithsidi. Ke xore dihlang tse fisiswaxo ka nollo xomme di sitswexo di dutsing ka dithebelé xoba manaka. Mo xo ngaka tse xo tswa tsa xo alafa lehu. Ke xore xo motho e hwile xo wix bitswa ngaka tse xore di alafa xo thibela xorelehu le xome le se sa tla xane mo motseng woo. Xomme tsona xa di kxone xo alafa motho xe e sa tshela xomme di alafa bao ba sa phelaxo
6. xore lehu le se ba kxomarele. Xomme dingaka tse kamoka ye ngwe le ye ngwe e alafa ka tsela le mokxwa wa yona e nosi. Xape ye ngwe le ye ngwe e tsoma ditafa tsa yona kamo e ratang. Molwetisi a dikxomo le bo axo bya xoba metso xo alafiswu ke dingaka tsa banna. Bongaka bo ka rutwa xo raxo motho xoba xo motho yo mong darwa xa ba abelwa lefa le bongaka bya raxo bona xe e se yo a ka rutwaxo ke raxwe fela. Ngaka e ka rutwa bongaka ka dingaka tse ntisi.

Ser. 662

7. Motho a ka nthéa kxomo xoba tše pedi le xo feta fao. Ngaka e rutwa mangaka ao a boletšwego peleng. Ngaka xe e rutwa ditaóla e rutwa ma wo a tšona. Ke xore e swanetše xo tseba maina a ditaóla ke maina le mehuta ya diphóófóló. Ke xore phóófóló ye ngwe le ye ngwe motho o swanetše xo a tseba. Xomme tsebe e swanetše xoba ye phóófóló xe ele uhólo xoba thsedi. Motho xe ele mdaodi o swanetše xo hlophixwa ke batho kudu. Xo rutwa ditaóla xo ya ki batho. Xomme ba bang ke labakanwana fela xome ba bang ke ngwaxa. Xomme a hlahlobywa ke ngaka ya xaxwe xe a phetile xo rutwa. Motho o ithéa xoba ngaka kemo a ka khodišwaxo batho ke xona. Dingaka tše batho baso xa di na kwano ka xo thšaba xo loyana. Dingaka di tsebywa ke meapero ya tšona le ponalo ya tšona. Ngaka ye ngwe le ye ngwe iketirela tšohle tše yona tše bongaka. Xomme a ka ba le tše bohwa xome bontši nye dithébéle le dinlere e tla itirele. Xomme xape le tšona ditaóla e tla itirela xe e rutilwe. Ngaka e phekolile ho e rateng. Xomme xe e se ngaka ya mšósi e phekolaxo naxeng ya yone fela. Batho oa ya xo ngaka xome ngaka e ya xo batho. Xape ngaka e ye e tšame e ospatše bongaka bya yone. Xo ngaka e beditšwe e a tla xome e tla ditša tše yona ke xore a xo sepetše ngaka. Xomme ngaka e ye le dithšabeng tše dingwe. Xomme dingaka tše didupe xa di botšiši xore phošó keing xe e se xe di tsene taólong. Xomme dingaka tša xo šoma ka ntle la ditaóla tšona di a botšiši xore bolwetši kang. Xomme ke xona e tla ootšwa se eleng molato. Xomme e ka thoma modiro se meatseng xoba e thome e dire dilc tše ding pelé. Xomme xa e phopholetše molwetši. Xomme mo taolong xa dingaka xo farane. Didupe di laole laetlelong, xoba ka ntle xa motse. Xomme ngaka tše dingwe di laole ke ditlong xoba laong. Xomme mo dinakong tša xo laola di farane. Xomme yo mong oho le nako ya xaxwe ya xo laóla. Xomme mo taolong efe le efe batho ba ka tšala banna le basedi kame ba ke rateng ka xona.

K34/33

Ser. 662

Xomme ngaka e ka raka batho xe e laola taba ya sephiri.

Phuthollo-meraba ke sa pele xo tsongwa ke ngaka. Xomme se e kaba sa ngaka e se tsomaxo pudi xoba chélétá. Xomme tefa ke mokwa xe motho a fodile xoba xe a sa fola. Xomme se se dirwa ke ngaka tsa ditsola kamoka. Xomme dingaka tsa tsebo ya dihlahre di tsoma tefa ka moraxo xa kalafo. Mo ditefeng tsa dingake ngaka ya ngwe

11. le ye ngwe e bitša kemo e rataxo maloka le mošomo wa yona mo mothong ka xe fajane xa malwetši le xo xaxa metse. Xomme ditefe di fihla xantši ka kxono tše pedi. Ngaka xe e setšo e ala file motho xoba e dirile pheko ya yone mo otseng e ka bitša se e se rataxo xo motho. Xomme ngaka ya ngwe le ye ngwe xa e rate xo fetwa ke ye ngwe ke ditofswa. Xomme xaxa diraxe xoro ngaka e se lefixwe. Se e se xe ngaka e elafile motho wa ka xae xa yona. Ngaka e na le mastla xape e dumoletšwa xo beza nang le nang lekhotleng yo a xaxo le tefa tša yona. Xomme molato wa ngako
12. u hlokomelwa kudu kudu ke bannt ba lekhotla. Mokwa ye e tsebywaxo kudu kudu ya malwetši ke xe motho a na le nadi le xo opa xa hloxo xoba xo loma ku'teng le sehlatšo le sehoba. Xomme ke ntle xa malwetši e a mantši a tsebywa ka ditaol. Sedupe se na le temoxo ya xo dira motho xoro a kholwa se bohelwaxo ke sóna. Mokwa wa sedupe ke xo ruta tsala ya xo tseba meloko. Ke xona xe se rutile masalemose e ke xona se tla tseba meloi. Sedupe xa se dupe ka dihlaho, xomme dihlaho ke mokwa fela. Xomme se somel
13. ke xo tseba meloko ya batho ke ba tlile xo laolwa. Ke sedupe se ka tsebo meloko ya beo ba tlilexo ke xona se tlaxo bohelwa ke yone ke therešó. Xomme xele palo ya marapo e ka ba xona xomame seo ke xo phetha fela mokwa sedupe se sóma ka tsala ye ngwe ya sephiri yea batho ba se kxonexo xo lona before bya sedupe. Odiró wa marapó ke wa dingaka tša xo alafa batho ka tsala ya dihlaho.

Ser. 562

Komme mo mawong a diraola sexolo thata ke xo ruta kamo tsola ebeng e emi ka wona xe e sa phela. Ke xore xe e kitima xe e sepela xe e robetse hlako ebe e dutsi byang mo phoofolong.

X omma xape le dibata mesomo ya tsona e tla ba byala ka

14. boxale bya yona. Ke xore xe ele tau ya supa mothe yo o a tlilexo xo laola ka mosomo wa xe e sa phela ke xore e a lwala. Ke xona e supa kotsi. Ke e ke supa theko ka tsela yeo hlako ebeng e emi ke yong xe e tshaba mo xe e sa phela e sa supa xo tshaba kotsi motseng. Ke ele xore xa xo kotsi xona e swanetse xo supa seemo sa xo robela xona xa xo kotsi. Ke xona molaodi o swanetse xoba le mehuta yohle ya phoofolo tse nyane le tse kxolo tseo elexo tsa methopho xoba tse batho ba binaxo tsona. Ke xore xe metho yo a tlixeo malwetši no motseng o tla bonwa ka phoofolo
15. yeo a binaxo yona xe ele mmina noko xoba phale xoba tlou xoba phiri byale byalo. Ke xona molaodi o tla xopole bao ba dulexo kxaufisi le motse wa xaxwe xe xole bao ba binaxo diphoofolo tseo. Komme xe bale xona o tla botse ngaka xore ba xona batho ba moloko woo. Byalo ngaka e tla leya xo kxodisa mothe ka ditsole tse dingwe ke mawo e tsona xore di supa kotsi yeo e tlax xo dirwa ke mmina noko yo o. Ke ele monna xona xo swanetši. Xoba tsola ya noko e tona. Ke ele mosadi ya tshadi. Mawo a ditsole a botšišetšwa ke molaodi seo a rotaxo xo se dira mo
16. molwetšing. Ke xona tsona di tla fetola ke mawo wa tsona. Ke ele xore di wele xo kwane le kxopelo xoba putšišo ya xaxwe xona xo lokile. Komme xe di ke wa ka xo se kwane le putšišo ya xaxwe xona xo tla ba bothate. Mawo a ditsole ke:- bokxatha, lešepi, makxolela le tshereferere. Komme tshereferere e supa kotsi. Xaele mawo a mangwe ke phapano fela ya ditsole di se kee bontši di supa bophelo bya mothe.

- Dihloko di dirwa ka ditselo tše ntši tse diphoofolo di bolawexo ka tšoma. Komme tše dingwe ke tša xo hwa xa tšona. Mankxonyane ke taola yoo e dirwaxo ka dihloko noka xoba xiphate. Komme le
17. ena a laola xo tseba batho. Komme xa se taola ya xo tseba moloi xoba xo tseba bolwetši. Ke taola ya thalojo fela. Komme yona e byalo ka sekxopyana seo se kxonaxo xo bolela le xo tseba maina a batho. Ditaola ôi šupa bolwetši le hlare sa bolwetši byoo. Tsebo ya xo kxomaxanya marapo o thokxexilexo xa e xona ya xo tseby wa ka ditaola. Mekxwa ya xo kxomanya marapo ke ya xo loxela dipate fela. Komme seo se bitšwa sepharaxa hla. Komme xaele mekxwa ya xo šidila ke kalafo ye kxolo ye tsebywaxo lexo hlabela mmele ka thipa xo tlotšwa dithšidi xoba maleko le xe ele lebatala-madi. Mokxo wa xo kxoxo moši wa sehlare ke mokxwa wa xo
18. kxoxa ka se kxokxothi. Komme xo orela meetse a fišaxo xo bitšwa sekxomo. Komme sona se dirwa ka tsela tše ntši. Tsela ya pele ke ya meetse a xo apewa ka ma swika a tšwaxo sebešong xoba mollong. Xoba ka meetse a apewexo le dihlarere. Xape le ke meetse a a peilwexo mme a thšelwa dihlarere xola a bedile peleng. Mokxwa wa xo ripa setho ke mokxwa wa xo alafa diruiwa fela. Komme xaele motho ke wa xo lomexwa le xo xaiwa ka lexare. Tsebo ya dihlarere tše alafaxo malwetši a batho e fapane kudu. Komme mo kalašong ngaka ye ngwe le ye ngwe e tseba dihlarere tša yona
19. tše di sa tsebexo ke motho. Xe ngaka ye ngwe ere hlare se ke sa bolwetši byo ye ngwe e bolela bošele.

Dihlarere tša xo alafa malwetši ke tše:- Mahlare a mmotó ke hlare sa mahlo. Komme ngaka tše dingwe dire ke hlare sa sefo xoba seruruxi. Medu ya mokxaló ke sehlare sa seruruxi medu ya mokxwet e (moxwelere) ke sehlare sa xo alafa teng ye khubedu. Medu ya mohlare teng ye khubedu. Kxata (mamathi) a moxo ke sa teng. Bana ba moretše ke sa ditsebe. Medu ya moretše ke sa mokokotlo. Medu ya mošita-tlou sedišó.

Ser. 662

20. medu ya morakane ke sa xe motho a bolawa ke melala. morakane tswalo. mohlana medu mono. mahlare a mokahe ditsebe bana mahlare a mothódi letimamollo. moxopatladi medu madi. Xomme xape xona le tše ding tše ntši. Dihlare tše dingwe di tsongwa mohlang wa bolwetši xoba malwetši. Xomme tše dingwe di a xadikwa tša šilwa. Tše dingwe di a setlwa tša thšelwa dithebeleng. Xomme tše dingwe di a omišwa. Xomme tše dingwe di thšelwa manakong. Xomme tše ntši di a hlakanthšwa xomme tše dingwe di a tloiswa. Tše dingwe di kxokelelwa melaleng tse dingwe ke tša xa hlapiša ka tšona. Xomme dihlaire tše kamoka di bolokwa ka dintlong. Tš rotošaxo malwetši ke baloi le xo sekwe ditaelo tša badimo. Xe batho ba rata xore batho ba bang ba hwetše dikotsi ba ba leka ka malekó. Malekó ke sehlaire se sehubedu sa lerole. Xomme xothwe se kxona xo direla motho yo mong bo madimabe. Xona le malekó a maxolo le a manyane xo thwe ka xo fotla moutlwa kamalekó xomme motho a kokotela moutlwa wo o kutung y sehlaire še bareng morula ka xo bitša leing la motho yo mong ke xona xe a kokotela motho yola. Xomme ka moraxo xa matšatši a se ma kae o tlo direxelwa ke kotsi xa xolo yo madi. Motse o axwa ka thšidi tše kxolo tša xo axa metse ke ngaka tše kxolo. Xomme ngaka e tlo kokotela dikokwane tikolóxó ya motse kamoka. Xomme ya ba ya fa le mong wa motse dihlaire tše dingwe xore bañoi xe ba tsene kē motseng ba bonwe ke monna wa motse. Xape tše ding di tla hlabelwa xa xayu ba motse ke mong motse ka taelo ya ngaka. Xaele xo ithšireletša xa notho xo aparwa diphekó tše mehuto huta. Dihlaire tše dirišwaxo ke batho xore ba be le mahlatse ke le-šwala. Lešwala ke ~~xxx~~ hlaire se maatla xo ratiša motho batho. Xape le mo lithekišóng le mo medirong ke sona se tsebywaxo kudu. Xe monna a rata xo tšea mosadi o swanetše xo šomiša hlaire se. Sehlaire se diraxo xore a etelwe ke ba tho motho o swanetše xo diriša mmitšó. Ke xore sona se bitša batho xore ba tlule motseng wa xaxwe.

23 cont

Xe motho a rata xore a ratwe ke kxoši o tla ya xo dingaka tše
 xxolo xore fiwe hlare se bitšwaxo mame a xo imela dikxoši.
 Ke xore ka mehla xe motho yo xo a ya pele xa dikxosi o tlole
 sona. Xape a ka se npara.

END. S. 662